

Voor het eerst wint een zwarte actrice

Winnaar van de Theo d'Or is Romana Vrede voor haar rol in *Race*, de Louis d'Or is voor Hans Croiset in *De Vader*

Hans Croiset

Het mooie en complexe van de fenomenale rol als dementerende man die Hans Croiset speelt in *De Vader* is dat hij volstrekt van de hak op de tak gaat. Het in-het-moment-zijn, vaak aangehaald als een kwaliteit van theater, is in de leefwereld van deze André een nachtmerrie. Zijn alzheimer is een radeloos makende situatie voor zijn dochter, en een helse opgave voor de acteur. Zo als Hans Croiset onlangs vertelde in een interview met *NRC* had hij geen enkel houvast in deze rol, omdat de dementerende man geen logisch op-eenvolgende emoties kent en ook zijn tijdsbesef heeft verloren.

Al die U-bochten in het aangevreten brein van de oude man en vader neemt Croiset met steeds hernieuwde energie en frisse, vanzelfsprekende naïviteit. Hij speelt niet dat hij verward is, trilt niet, kwijlt niet. Hans Croiset is domweg onnavolgbaar in zijn abrupte overgangen van klein naar groot en van driftig naar neutraal naar achterdochtig. In het interview zei hij daarover: „Dat zijn schakelingen waar ik als een hordeloper voor moet trainen. Het zijn geen emoties die ik zelf voel. Ik hou afstand. Als ik elke zin ook nog eens zou verzwaren met emotie komen we in een achtbaan waar het publiek kotsmisselijk van zou worden.”

Lichtvoetig, ongegeneerd

De jury van de Louis d'Or prijst hem om zijn 'lichtvoetig' en 'ongegeneerd' spel en zegt: „Tot op de millimeter perfect geacteerd, toont hij vol overtuiging zijn geweldige vakmanschap. De hele voorstelling houdt hij een emotionele draad op spanning, waardoor je ongemerkt meer en meer van die man gaat houden.”

Dat klopt; zeker op de momenten dat Croiset even zwijgt - altijd de lakmoesproef voor de aantrekkingskracht van een acteur - en met geloken ogen in het niets staart of de vinger nadenkend naar de mond brengt. Dan flitst het gebroken zijn van zijn brein door de muur van ratelende woorden die hij steeds optrekt.

De van theater bezeten Croiset verdient de prijs. En wat een bekroning op een lange carrière is het, deze tweede Louis d'Or voor de 81-jarige theatermaker. Al in 1980 won hij de hoogste acteeronderoorscheiding voor zijn rol in *Antigone* bij zijn eigen Publiektheater - één van de vier gezelschappen waar hij artistiek leider van was.

De man die ook Het Nationale Toneel en Toneel Speelt oprichtte kan met enig recht de toneelvader des vaderlands heten. De Louis d'Or is daarmee zijdelings ook een bekroning van het modern-ambachtelijke theatermaken dat Croiset een theaterleven lang heeft gepropageerd. Bravo!

Romana Vrede

Stroefheid is een grote kwaliteit van het acteren van Romana Vrede. In alles wat ze zegt en doet op het podium zit wrijving, die haar personages onmiddellijk een dubbele, ambivalente laag geeft. Vrede is geen actrice waar je meteen doorheen prikt. Ze kan klein als een meisje spelen en groot als een furie, maar geen moment geeft ze het idee dat ze zich helemaal overlevert. Stroefheid betekent drama, en dat maakt haar in iedere voorstelling een machtige en intrigerende aanwezigheid.

In haar nu met de Theo d'Or bekroonde rol van Susan in *Race* van het Nationale Theater zit het geheim dat ze met zich meedraagt ook in haar rol geschreven. Aanvankelijk wekt ze de indruk een doorsnee dienstbare secretaresse van een advocatenkantoor te zijn, een vrouw die alle klusjes moet opknappen. Maar al snel mengt ze zich eigenwijs en manipulatief in de discussie over de witte, oude cliënt die een jong, zwart meisje zou hebben verkracht. Want die zaak is daarmee ook een raciale kwestie.

Ondoorgrondelijk, mysterieus

Met haar sterke, scherpe stem en haar ondoorgrondelijkheid is Vrede de mysterieuze spil van de voorstelling. De cliënt is wel of niet een boef, de advocaten zeggen redelijk recht uit waar ze voor staan, maar wat Vrede wil en beoogt, is de kijker een raadsel. Dat is de crux van haar spel en tilt de voorstelling op. Het is ook de lof van de jury: hoe ze 'voelbaar ongemak op het toneel en in de zaal teweegbrengt'.

Met Romana Vrede wint voor het eerst in de Nederlandse toneelgeschiedenis een zwarte actrice de Theo d'Or, de hoogste acteeronderoorscheiding. Met die vaststelling doe je haar zelf geen plezier. In het vakblad *Theatermaker* klaagde ze dit jaar dat het blad haar nu twee keer had geïnterviewd en dat het beide keer over haar huidskleur ging. Maar in het huidige politieke klimaat is dat wel een relevante constatering. Het probleem ligt aan de basis: te weinig niet-witte acteurs bij de grote gezelschappen, waardoor ze te weinig grote rollen spelen, waardoor nominaties en dus prijzen uitblijven. De 44-jarige Vrede doorbreekt die cyclus gelukkig en op gepaste wijze: door te excelleren.

Want dat deed ze. De jury prijst ook haar andere werk dit seizoen: haar rol in *Guess who's back* van The Young Gangsters en haar solovoortelling over haar zoon: *Who's afraid of Charlie Stevens*. Nog ongenoemd is daarbij haar schitterende rol in *The Nation* in juni, die buiten de beoordeelde periode viel. Die rol is misschien nog wel mooier. Hulde!

Ron Rijghard

Alle toneelpijzen

Winnaar Theo d'Or (voor beste vrouwelijke dragende rol): Romana Vrede voor haar rol in *Race* van Het Nationale Theater

Winnaar Louis d'Or (voor beste mannelijke dragende rol): Hans Croiset voor zijn rol in *De Vader* van Senf Theaterpartners

Winnaar Colombina (voor de beste vrouwelijke bijdragende rol): Lotte Dunselman voor haar rol in *Volpone* van Dood Paard

Winnaar Arlecchino (voor de beste mannelijke bijdragende rol): Maar-

ten Heijmans voor zijn rol in *Ibsen Huis* van Toneelgroep Amsterdam

Winnaar Regieprijs: De Warme Winkel, voor de indrukwekkendste regieprestatie van het afgelopen seizoen

Winnaar Prosceniumprijs (voor een wezenlijke bijdrage aan regie, decor, kostumering, dramaturgie of muzikale ondersteuning): Theun Mosk

Winnaar VSCD Mimeprijs: The Automated Sniper van Frascati Producties, Ism & Heit / Julian Hetzel

Winnaar Gouden Krekel voor indrukwekkendste jeugdproductie: Liefde (8+) van Maas theater en dans

Winnaar Gouden Krekel indrukwekkendste podiumprestatie: Guy Corneille voor zijn rol in *The Basement* (12+) van De Dansers, Theater Strahl en Wies Merkk

Winnaar ACT Award (voor een persoon of instelling die heeft bijgedragen aan de verbetering van het werkveld van acteurs): Mirjam Koen, regisseur en artistiek leider OT Rotterdam

